

שמעתא עמיקתא

גליון תי"ח | פרשת בשלה | תש"פ | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לט"ו בשבט דיני תולעים וברכות

מנהגי ט"ו בשבט

יום ט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות. (ר"ה ב.).. ונהוג שלא ליפול על פניהם ביום זה. (שו"ע סי' קלא סעי' ו'). ולא במנחה שלפניו. (מ"ב ס"ק לב) וכה"ח (אות קא).^[א] ואם חל בשבת אין אומרים אב הרחמים והזכרת נשמות. ובמנחה אין אומרים צדקתך. (ע"י שו"ע סי' רצב סעי' ב) ולוח ארזי (לרמ"ט חדש שבת). ונוהגים להרבות במיני פירות של אילנות. (מ"ב ס"ק לא). וע"י כה"ח (שם אות צז) שאף מבני ספרד יש שנוהגים כן. וע"י בספר טעמי המנהגים (סוף עניני חנוכה סי' תתסז) בשם בני יששכר להתפלל שיזכה לאתרוג כשר ומהודר.].

הלכות תולעים

הזירות מאיסור תולעים

הרבה אזהרות הזהירה התורה בשרצים, ולכן צריך האדם לזהר מאד שלא ישכיל בהם חס ושלום. [פרי"ח (ססי' פד), מחז"ב (אות לט), חכ"א (כלל לח סעיף א) וכה"ח (אות קסא)].

תולעת שנוצרה במחובר

תולעת שנוצרה בפרי מחובר לקרקע, אסורה אף אם לא פירשה (שו"ע ויו"ד סי' פד סעי' ו'). ודעת כה"ח (אות נג) שבמקום ספק יש לצרף דעת המקילים שאף בזה צריך פרשה, אלא שיש אומרים שאינה נאסרת אלא אם כן רחשה. (שו"ע (שם)). ויש מחמירים אף אם לא רחשה (רמ"א (שם), ט"ז ס"ק ל', ש"ך ס"ק יט), פרי"ח (ס"ק יח ד"ה והוא שריחש). וכ"כ הגר"א (אות כ) בדעת הרמ"א, וכן ע"קך. (פלת"י ס"ק ה וברתי ס"ק יא), חכ"א (כלל לח אות יב) וכה"ח (אות נד)].

תולעת שנוצרה בתלוש

תולעת שנוצרה בפרי תלוש, אינה נאסרת אלא אם כן פירשה (שו"ע (שם סעי' ד)), ומ"מ אפילו לא פירשה כולה ממחורה אלא מקצתה, או שלא פירשה אלא על גבי הפרי או על הגרעין שבתוכו, או שפירשה מפרי לפרי, אסורה. ויש אוסרים אפילו מת בתוך הפרי ופירש אחר כך. (שו"ע (שם)). וכן יש להחמיר. (פרי"ח (ס"ק יג) וכה"ח (אות לד). וע"י בש"ך (ס"ק יא) שכל אלו אופנים הנילו הם בעיות בשי"ס וסלקו בתיקו קו"יל לחומרא. ונפ"מ לענין ס"ס, ע"י בכה"ח (אות לג)].

פרי שהתלע ואין ידוע אם במחובר או בתלוש

פרי שהתלע ואין ידוע אם במחובר או בתלוש אסור באכילה. (שו"ע (סעי' ז). וע"י בפמ"ג (שם)).

פרי נקיב

תולעת הנמצאת בתוך הפרי, דעת השו"ע (סי' פד סעי' ד) שלא חוששים אולי פירשה וחזרה, ואפילו החור נקיב לחוץ, והתולעת לא נאסרה (אם נוצרה בתלוש). ודעת הרמ"א (שם) שאם החור נקיב לחוץ חוששין שאולי פירשה, ואסורה. (וכן פסק כה"ח (אות לו) להחמיר.].

מאכל שהתלע בתוך כלי

יש אומרים שתולעים שנוצרו במאכל הצבור בכלי, אפילו פירשו לדופני הכלי וחזרו, לא חשיב פירשו ומותרות. [פרי"ח (ס"ק יז) וחזו"א (סי' יד ס"ס"ג ד). והלבוש (חי' דיני אדם לז) והנוב"י (יו"ד קי סי' ב) כתי שהמיקל אין מוחין בידו]. וי"א שאף באופן זה נחשב שפירש, ואסורות. ויש להחמיר, וכן נוהגים. (שו"ע (שם סעי' ה), ש"ך (ס"ק טו), ערוה"ש (אות מו) וכה"ח (אות לו). וכתי הגר"א (צ"ל (בידיקת המזון ח"א עמ' 108 בהנה) שכן המנהג. ובשבת הלוי (ח"א סי' קכג אות ז) כתי דאע"פ שיש מקום להתיר של הפרי"ח מ"מ אשרי הנוהר. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון צ"ב)].

תולעים שנראות רק על ידי זכוכית מגדלת

אפי' תולעת קטנה מאוד אסורה, אע"פ שלא צורת התולעת עצמה אלא את מקום הרחש. (רשבי"א (סי' ערה)). ומכל מקום תולעת שאין העין שולטת בה אלא ע"י זכוכית מגדלת, אינה אסורה. [הגר"ח מבירסק צ"ל, הובא באג"מ (יו"ד ח"ב סי' קמו ד"ה ומה). וכ"כ הערוה"ש (אות לו). וכן נקט בשבת הלוי (ח"ד סי' קמב אות ב) ובתנאי שראינו בריאה. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון צ"ט].

מותר מאכל מן התולע או החזרתו לחנות

אסור למכור לעכו"ם את למי שחשוד על איסור תולעים, קמח או שאר דברים שהם מתולעים ממש, שמא יחזרו וימכרו ליש"רל. (רמ"א (סי' פד סעי' ה)). ואם דרך הישראלים לבדוק אותו המאכל, מותר. ומ"מ במקום שיש חשש שימכרו לישראל שאינו רגיל לבדוק אסור. [הגר"ש וואגנר צ"ל (ספר בדיקת המזון עמ' 164 הגה ה)]. ועל כן אסור להחזיר לחנות מאכל מתולע כשיש חשש שיחזרו וימכרו לישראל שאינו רגיל לבדוק.

איזה פירות וירקות צריכים בדיקה

חובת בדיקה

כל דבר שדרכו להתלע במחובר, אפילו אם לא ידוע שהתלע, אסור לאוכלו בלא בדיקה. (שו"ע (סעי' ה)). ואם אין דרכו להתלע במחובר אלא בתלוש, כגון קמח ופירות יבשים, יש אומרים שאינו צריך בדיקה. ויש חולקים. ולמעשה יש להחמיר לבדוקו. [דעת הטי"ז (ס"ק יב), הכנה"ג (חב"י אות מו), השולחן נוהג (מח" א אות ב) והכה"ח (אות טג) שא"צ לבדוקם. אולם הפמ"ג (שו"ע ס"ק כג) בדעת השו"ך נקט שצריך לבדוקם. והכרעת הפמ"ג (מ"ז ס"ק יב) והשבת הלוי (ח"א סי' קכח אות א) להחמיר.].

דבר שאין דרכו להתלע רק בפרקים

דבר שאין דרכו להתלע אלא לפרקים, בודק מקצתו (בדיקת מדגם) ואם לא מצא בו תולעים גם השאר מותר. [ערוה"ש (אות סה) וכבר מבואר בכתב שב"י (ח"א סי' יא) ושם כתב לבדוק שיעור סעודה. וכן פסק הגר"ש צ"ל (שם פ"ה עמ' 122 הגה ה) דמהני בדיקת מדגם ככה"ג. וכן דעת הגר"ש וואגנר צ"ל (שם פ"ה עמ' 122 הגה ה) והוסף שם ביטל חלק ללא בדיקה וא"י לבדוקו, בודק מה שנשאר מאותו מין, ואם לא מצא תולעים הכל מותר, ואם מצא אפי' תולעת א' מה שהתבשל אסור]. וכן פרי שבק"ץ מצוי בו נגיעות ובחורף אינו מצוי, ורוצים לבדוקו בעונת המעבר כדי לדעת אם כבר מצוי נגיעות, ניתן לבדוק באופן ח"ל. (ע"י בספר בדיקת המזון כהלכה (פ"ה הגה ה)].

דבר שלא ידוע אם דרכו להתלע

פירות שלא ידוע אם טבעם להתלע, בודק מקצתם, ואם לא מצא תולעים כולם מותרים. (ע"י ספר בדיקת המזון כהלכה (פ"ה הגה ה)].

דבר שאין דרכו להתלע והתיישן

דבר שאין דרכו להתלע והתיישן (ויש לחוש שמא התלע), די בבדיקת מקצתו ("בדיקת מדגם") כדי לוודא שאין המאכל נגוע. [הגר"ש צ"ל (אשרי האיש פ"ב אות ט)].

מיעוט המצוי

חובת בדיקה כשיש מיעוט המצוי

חובת הבדיקה חלה במקום שיש מיעוט המצוי שהפרי זה מתולע. (שו"ע (סעי' ה) וש"ך (ס"ס"ק טז וס"ק כג)].

מהתורה או מדרבנן

חובת בדיקה זו היא מדרבנן. [רשבי"א (ח"א סי' רנח) וריב"ש (סי' קצא ד"ה גס), דלא כהרמב"ם (שחיטה פי"א ה"ז) שנקט שאין זה אלא מנהג. וכן פסק הרמ"א (סי' פד סעי' ח וסי' לט סעי' יז). והשו"ך (ס"ק ג וס"ק ח) כתי שכן משמע מהשו"ע שם. וכן נקט הפמ"ג (סי' לט סעי' ד) ורמ"א (סי' ח ורמ"א (סי' יא) ושכן הוא בירושלמי (ביצה פי"ג ה"ד). וכן פסקו המ"ב (סי' נה ס"ק לא) והכה"ח (יו"ד שם אות ה). וע"י בדרכי"ת (שם ס"ק ז). ועיי"ש במ"ב שמשמע שדרבנן לא חי"י למיעוט המצוי]. ואם הפרי הוחזק כמתולע חייבים לבדוקו מהתורה.

[שו"ך (יו"ד סי' לט ס"ק ח), פמ"ג (או"ח סי' ח ורמ"א ס"ק ו) וסי' יא וסי' יא ס"ק ו), מ"ב (סי' נה ס"ק לא) וכה"ח (יו"ד שם אות ה)].

אופן הבדיקה כשיש מיעוט המצוי

במקום שיש מיעוט המצוי לא די בבדיקת הרוב אלא צריך לבדוק כולו. (רמ"א (סעי' ח). וביאר בש"ך (ס"ק כב וס"ק כח) דכל שמצוי אין סומכין על בדיקת הרוב ודומה לבדיקת הריאה בריש סי' ל"ט)].

מיעוט המצוי מהו

יש אומרים שמיעוט המצוי הוא קרוב למחצה (כ-49%). [הריב"ש (סי' קצא ד"ה גס מש"כ)]. ויש אומרים שהוא חלק אחד מעשרה (10%). [משכונות יעקב (סי' יז) והמר"ש (דעת תורה וי"ד סי' לט ס"ק א)]. ויש מי שאומר שמיעוט המצוי היינו שהופעת המיעוט הוא דבר המצוי הרבה, שהמיעוט מלווה את הרוב בכל עת ובכל מקום. [שבט הלוי (ח"א סי' פא ד"ה אלא וד"ה ומ"מ)]. וע"י במשכ"י (שם עמ' רי ד"ה ולענין שאלתו)]. והעיקר כשיטה האמצעית שהוא חלק א' מעשרה. [הגר"ש צ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' קיג והשעטנא בהלכה פ"ז הגה טו)]. ובשעת הדחק יש מקום להקל יותר. [כ"י בדרבנן סמכין להקל בשעת הדחק בפרט שריב"ש שהוא מהראשונים יותר מזה. וכן הגר"ש צ"ל (בדכמ"ב עמ' 179 שא"ה א ונמח"ש ת"נ סי' ט) נקט שטוב להחמיר כשיעור של המשכ"י, ומבואר שאינו אלא חומרא. וע"י בשמעתא עמיקתא גליונות צ"ב ר"צ]. ועל צ"עין שיש רשימות אשר מציינים על חובה לבדוק כל מיני פירות וכדו' לפי כ-3% בלבד.

איך משערים מיעוט המצוי

יש אומרים שמיעוט המצוי נמדד לפי הכמות שרגילים לקנות, אם שק או קנת. ואם בשמלים כמות גדולה (כגון במלון) מתחשבים בכמות כולה ולא תולעים לפי המות. [משחלקים לכל סועד בנפרד. [הגר"ש צ"ל (בדכמ"ב עמ' 117 הגה ה)]. וכן הוא במבית לוי (יו"ד אות ג)]. ויש אומרים שתלוי בכמות שרגילים לבדוקה. [הגר"ש וואגנר צ"ל (בדכמ"ב עמ')]. ויש אומרים שתלוי בכמות שרגילים לבשל בפעם אחת. [הגר"ש צ"ל (שם)]. והגר"ש צ"ל (שם) כתי לענין החסה שהתולעים לפי ראשיה האם ברובם יש נגיעות, ולא מחשבים לפי כל עלה ועלה בנפרד. וע"י עוד בפמ"ג (סי' פד ש"ך ס"ק לד) דכל ירק שהוחזק ג"פ בתולעים אסור לאוכלו בלא בדיקה. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון צ"ב].

להריר לבדוק כשאין מיעוט המצוי

אם אין משום מיעוט המצוי אין חובה לבדוק לפני האכילה, ומ"מ אם ניתן לבדוק בקל ללא טרחא ואין הבדיקה גורמת לו לשינוי בדרך אכילתו (כגון שבכל אופן רוצה לאכול הדבר הצול) יש הידור לבדוק. (ע"י בהנה"מ (מא"א פי"ג אות ט) שכת' לענין דם ביצים הדולקים אחר רוב ביצים שאין בהן ג' ומשה"ה אנו אוכלים ביצים צליות אע"פ שאינן יכולות להיבדק, ומה שרוצים לבדוק כשרוצים לטעמן לא לעשות מהן ובשיל חומרא בעלמא הוא. וכן פסק השו"ע (יו"ד סי' סו סעי' ח) דא"צ בבדיקה. והוסף הרמ"א שנהוג לבדוקם ביום. וע"י בשלחן גבוה (ס"ק כא) שכת' דמנהג זה הוא דוקא כשעושים מהביצים מאכל וביום, דבא"ה שוברים אותם לערבם במאכל והוא יבוי שיוכלו לראות אם יש בהם דם, אבל שרורצה לאכלם עלי או מבושל המחמירים לשברם ע"מ לבדוקם, לא ראיו ולא שמענו מי שנהג כן, ע"כ. מבואר דא"צ לבדוק אחר המיעוט שאינו מצוי וא"כ הוא בקל ולפניו. ולפ"ז י"ל דח"ה ב"ד, ואע"פ שלא מציינו מתנח זה אלא בענין דם ביצים מ"מ חזינן שיש בזה הידור. ובדרך זה מציינו באג"מ (יו"ד ח"א סי' עב). וכן מצאתי בשם הגר"ש צ"ל (השעטנא

כהלכה פ"ז הגה יז) בנמקום שהמיעוט הוא כ-1%. וע"י בדרכי"ת (סי' לט ס"ק א)].

פירות וירקות הגדלים בגידול מיוחד ללא תולעים

ירקות הגדלים בגידול מיוחד ללא תולעים (כגון חסה וכדו'), נחשבים לאינם מוחזקים בתולעים, ומסיפק להם שטיפה בזרם מים (לכל עלה ועלה בנפרד) לפני אכילתם ע"מ להסיר זבובונים העלולים להיות על העלים. [הגר"ש צ"ל (ישא יוסף יו"ד סי' ב) ותשובות והנהגות (ח"א סי' רב)]. וע"י באג"מ (יו"ד ח"א סי' לה)]. ובשמעתא עמיקתא גליון רצ"ד].

קמח ואורי בזמנינו

בזמנינו שלא מצוי (עכ"פ בארץ ישראל) תולעים בקמח ובאורי ביתי הנקנים באריות קטנות, מעיקר הדיון לא צריכים בדיקה (באופן שנשמרו כראוי). ומכל מקום על פי הוראות גדולי הדור המנהג להחמיר. [שמענו מא' מחשובי משגיחי כשרות בשם גדולי הדור דכיון שהמצב יכול להשתנות יש לנהוג תמיד לבדוק]. ובשעת הדחק, כגון בערב שבת באופן שאין זמן לבדוק הקמח, ראוי לנהוג כעיקר דת"ן. [כ"י מעיקר הדיון א"צ בדיקה כ"יל, ועוד שבמקום מצוה ראוי להתעלם מהבדיקה אף במקום שיש משום מיעוט המצוי, כמבואר במהרש"ל (על הסמ"ג לאו ק"א). וכן פסק הבית יעקב (סי' צט ד"ה ולפ"ז) הובא בסד"ט (סי' קצו ס"ק טו) ובעבודת הגרשוני (סי' פד על הטי"ז ס"ק יב). וע"י נקט הפמ"ג (סי' תסז א"א ס"ק ט). וע"י בשמעתא עמיקתא גליונות צ"ב רצ"א].

בתות שדה

בתות שדה טרי קיימת נגיעות של "טרופסוס". הנגיעות היא בכ-20% ועל כן הפרי טעון בדיקה לפני אכילתו, אלא שמחמת שהטרופסוס הם קטנים מאוד ומסתתרים בתוך השקעים של הפרי לא ניתן לבדוק אחריהן. וכמו כן הטרופסוס אינם יורדים בשיטה רגילה, ועל כן יש לנהוג לדלה"ן: 1. לכתוב תותים שלמים ויפנים (לא תאומים או סדוקים). 2. להוריד את הפרח הירוק שבקצה הפרי עם חתיכה דקה של בשר הפרי. 3. להשירות במים עם מעט סבון נוזלי (דקה ורצול). 4. לכוין פרי הסבון. 5. לפשפף כל פרי ופרי היטב בידו או מברשת. 6. פרי שיש חשש לחזירה וכו"ב יש לחצותו לשניים ולבדוק. [ע"י המחמיר שפרות. וכ"כ בבדיקת מזון כהלכה (ח"א עמ' 560-558) קודמות. וע"י במה"ד אחרונה שהביא שאין לסמוך ע"י א"כ מרסקים את הפרי ג"פ או שמקלפים אותו כיון שלדעתו יש לחוש שאולי אי מהתולעים לא יד ע"י עצה ה"ל (דלא כהממחים הנייל שלטענתם הדבר נבדק באמצעות משקרים ואין חשש זה אלא חשש רחוק מאוד). ולכאורה דבריו תמוהים דהרי אין בחשש זה מיעוט המצוי וע"כ אין חובה לחוש אליו, ועוד דלפי טענתו אדרבה קיל טפי כי כבר מבואר להלן ע"פ הפוסקים שבמקום שלא ניתן לבדוק לא חשיב למיעוט המצוי וא"כ ק"ו שאין לחוש בחשש שלא ניתן לבדוק אחריו. ועוד שלע צד שא"י להסיר תולעים אלו הם בטלים מה"ת בפרי שמתסתרים בתוכו כמו שבארנו להלן, ומבואר לעיל בשם המ"ב שליסור דרבין לא חי"י למיעוט המצוי. ועוד תימה דמכ"י תיתי להצריך ריסוק ג"פ, והרי כל שיש אפי' ספק אם התולעת אינו שלם ביטל כמבואר להלן. והארכנו בה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ר"ל].

פרי שמוחזק שהוא מתולע ובשלו ללא בדיקה

במקום שהפרי שמוחזק בתולעים (כלומר שרוב בדיקן זה מתולע), יי"א שדין הפרי כספק מתולע, ועל כן אם בשלו ללא בדיקה התבשיל מותר. [נהרדב"ז (סי' תשכג) והוצי' פסקים סי' פד סי"ק כז] משום סיי"ט, ספק אין תולעים ספק ניומחו]. וי"א שדינו כודאי מתולע. וכך עיקר. [רשבי"א (תהי"א שיי' ב"ג) הובא בשו"ע (סי' ט), מהר"ם מלוברין (סי' כז), אור"ח (ככל מא דין ג), שיד' (סי"ק כט) וכרתי (סי"ק טז). ועי' בפרי"ח (סי"ק לא) ובדברי הגר"שו"א זצ"ל. [בד"כ ח"א עמ' 173]. ודעת הגר"שו"א זצ"ל (אשרי האיט פי"ב אות מה) שמוחזק תלוי ברוב].

עבר ובישל ללא בדיקה פרי החייב בדיקה משום מיעוט המצוי

עבר ובשל מאכל החייב בדיקה משום מיעוט המצוי או משום שהוא ספק אם הוא מתולע ללא בדיקה וכעת אינו יכול לבדוק, בדיעבד המאכל מותר באכילה.
ורשבי"א (תהי"א ב"ג שיע' פד.) כדרך שבמהם שאם לא זאב ונטל בני מעיה שהיא עומדת בחוקת היתר, ועוד דהכא איכא תרי ספיקי חדא דילמא לא הוה ביה, ואתילי הוה ביה דילמא ניומח ובטלי, עיי"כ. וכדבריו פסק השו"ע (סי' פד סעי' ט), ועינייש בשי"ך (סי"ק כט) שהביא שני הטעמים של הרשב"א. ועיי' בפמ"ג (שי"ד שם) שלחרמ"א בסי' ל"ט סעי' ב' שפסק בנאנב הריאה להקל רק במקום הפסי"מ, לולי הטעם השני של הרשב"א היינו צריכים להחמיר. עיי' לעיל בזה].

קמה ספק מתולע ואפה עמו ללא בדיקה

אפה עיסה מקמה שיש בו ספק אם היה בו תולעת, יי"א שהמאפה מותר באכילה. [ט"ז (סי"ק ו) דאף עיי' אפיה אומרים שמא נמוח]. ויש חולקים. [פרי"ח (סי"ק לג) שבאפיה לא ניומוח]. ובחשש תולעים קטנים יש להקל. [פלתי (סי"ק ז). וכתב שבט הלוי (חי"ז סי' קכז) שכן המנהג].

בדיקה ושטיפת פירות מתולעים בשבת

שרייתם ע"מ להפריד מעליהן תולעים

אסור בשבת 'להשרות' פירות או ירקות שיש בהם לכלוך או תולעים עי"מ להפרידם, משום איסור ברור . [הגר"שו"א זצ"ל (אשרי האיט חי"ב פכ"ה אות כח)]. ואם התולעים גדולים אין בזה משום ברור (שאין כאן תערובת). [הגר"שו"א זצ"ל (ששי"כ פי"ג אות מ מהגה קיד). ועיי' משי"כ בשמעתא עמיקתא גליון רס"ג].

שרייתם ע"מ להפריד תולעים העלולים להיות כפרי

פירות או ירקות שחובה להשרותם על מנת לבדקם מתולעים מחמת "מיעוט המצוי" כגון תותים, צי"ע אם מותר להשרותם בשבת. [נדיכון שעיי"פ הרוב ליכא משום חשש מלאכה, אין איסור להשרותם, דזיל בתר רובא הדתירא. מיהו י"ל דלמלא כיון שעל הצד שיש תולעים ניהא ליה בבריורתא, אסור, דהרי מכוון הוא. וצי"ע. עיי' משי"כ בזה בשמעתא עמיקתא גליון רס"ג. ועינייש שבהאנו מהפוסקים שתולעים שהחכיים לא נמאסים מהם אין בהם משום איסור ברייה, כיון שאינו ברור אותן אלא משום קפידא הלכתית].

שטיפתם ע"מ לקותה או להפריד מעליהן תולעים

מותר 'להיזין' טימן לסעודה, פירות או ירקות מכללוך או תולעים אפילו להקטנים (באופן שאין לחוש משום טטילת נשמה). [קצות השלחן (סי' קכה סי"ק טז וח"ח עמ' קה ועמ' קז), אג"מ (אור"ח ח"א סי' קכה), הגר"שו"א זצ"ל (שולחן שלמה שם סי"ק יז ד"ה גס) והצ"ח (חי"ז סי' לו אות ד)]. ויש מחמירים. [נהו"א (חוט שני שבת חי"ב פכ"ה סי"ק א אות ג). וכן דעת השבט הלוי (ח"א סי' נב אות ב). ועיי' במנחת יצחק (חי"ה סי' לח). ועיי' עוד משי"כ בזה בשמעתא עמיקתא גליון רס"ג].

נאמנות בבדיקת תולעים

נשים

נשים נאמנות על בדיקת תולעים אפילו שיש בזה טרחא. [הש"ך (סי' פד סי"ק לה), הפרי"ח (סי"ק לה), החכ"א (ככל לח אות כח), הערוה"ש (סי' פד אותיות פא-פג), הובחי צדק (סי"ק קא) ועוד. ולא דמי לבדיקת חמץ דחיי' לשמא יתעצלו כמבואר במ"ב (סי' תלו סי"ק יח), דשאני תולעים דלא אתחוק איסורא, ויש בהם עוד צדדים להקל כמיי"ש הש"ך שם עי"פ התורת חטאת. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ח].

קטן

קטן בר דעת נאמן בבדיקת תולעים מפירות וירקות שעתידים לבשלם כיון שחיוב הבדיקה הינו מדרבנן, ומי"מ בעל נפש יחמיר על עצמו. אבל על בדיקת פירות וירקות הנאכלים חיים, הנוגעים בתולעים, אינו נאמן כי חובת הבדיקה הינה מח"ית. נעיי' חילוק זה בפלתי (סי' פד סי"ק יט) דשאני פירות וירקות חיים שלכיב ביטול, משאי"כ במבושלים דמדמיא מתבטלים ברוב. וכבר מבואר בהגה דלזקמן שדרבנן היכן שהדבר בידו הקטן נאמן. וכי"כ בית שלמה (סי' קנו הובא בדרכ"ית פד, קנב) ועינייש דאם אתחוק איסורא קצת (וכגון שימצאו קצת תולעים) בעל נפש יחמיר עיי". ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון רפ"ח].

כבדיקה מחמת מיעוט המצוי

קטן בר דעת נאמן על בדיקת תולעים במקום שחושישים לתולעים מחמת מיעוט המצוי, שחיוב הבדיקה הינו מדרבנן. [נעיי' בשי"ך (סי' קכז ססי"ק לא), ובמ"ב (סי' תלו סי"ק טז יח)- ועוד, דהיכא שהוא בידו של הקטן נאמן אפי' להוציא דבר מחוקתו לחתיר או לאסור. ואף לדעת הרמ"א (סי' קכז סעי' ג) שאם אתחוק איסורא הקטן אינו נאמן. עיי' באות א' דהכא לא מקרי אתחוק. ואעי"פ שבבדיקת חמץ מחמת טרחא לתכלה לא סמכינן אקטן, הכא שאני כמבואר באות א'. אלא דכל זה בחיובים דרבנן כמו בדיקת חמץ, אבל דאמי רוב הפוסקים עיקל נאמן, כמבואר במ"א (שם), בחכ"א (ככל בע דקת טז ועוד). ועיי' עוד בכל זה בגליון ר"ט)].

חשוד על איסור תולעים

החשוד על איסור תולעים אינו נאמן על איסור זה. [שו"ע (סי' קיט סעי' א)]. ויש אומרים שאם קים ליה בגויה שאינו מכשילו יכול לסמוך עליו. [אג"מ (יור"ד ח"א סי' דג רח"ב סי' מג) ותשובות והנהגות (חי"ג סי' רננ וסי' רנד)]. ויש חולקים. [הגר"שו"א זצ"ל (נשא יוסף יור"ד ססי' ה)]. ובשעת הדחק, כגון בעל תשובה בבית הוריו שלא חזרו בתשובה וכדו', ודאי יכול לסמוך להקל.

נכרי

נכרי אינו נאמן על בדיקת תולעים אף אם אומנתו בכך, ועיי' בהערה. [נעיי' בשי"ך (סי' שב סי"ק ד) דהיכן שאומנתו בכך ואפשר לעמוד על שקרו, נאמן. אולם בני"ד נראה שיכול לאשתמוטי שלא ראה, והכל לפי הענין. ועיי' בפמ"ג (אור"ח ססי' רננ מ"ז סי"ק יח)].

תבשיל שנמצא בו תולעת

תבשיל שהתערבה בו תולעת

אעי"פ שאיסור הנופל לתוך היתר בטל ברוב או בששים, מיי"מ בריה שלמה (כגון נמלה) חשובה היא, ועל כן החמירו רבנן שאינה בטילה. [שו"ע וט"ו (רסי' ק)]. והסכמת הפוסקים שאף תולעת בכלל בריה ואינה בטילה. [נעיי' בפתי"ש (סי' קג סי"ק א), בחו"ד (שם סי"ק ה), בפמ"ג (סי' פד שי"ד סי"ק לא), ועוד. דלא כהלבו"ש (חי' דינים אות קלא) המיקל בזה, ודלא כהפלתי (סי' ק ס' ק ד). ועיי' עוד בחזו"א (יור"ד סי' יד סי"ק ו' ד"ה ובמעשה) דתולעים שמחמת הפלגת קוטנם אבדו הכרת העין אפשר שאינם בכלל בריה. ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון ק"ע].

ספק אם נפלה תולעת בתבשיל

אם יש ספק אם נפלה תולעת (או בריה אחרת) בתוך התבשיל, כיון שדין בריה שאינה בטילה אינו אלא מדרבנן, התבשיל מותר, כי הוא ספק דרבנן ולקולא. [נעיי' בט"ז (רסי' ק) דבריה אינה בטלה מדרבנן. ועיי' עוד בשי"ך (סי' קי כללי הס"ס אות יט) ובתורת השלמים (שם אות לג) דאיסור תורה שאינו בטל מדרבנן ויש ספק אם נפל בתבשיל ספקו לקולא. ובר מין דין דעת החזו"א (יור"ד סי' יד סי"ק ו) דבספק סמכינן שאף על הצד שיש ספק אם נפל בתבשיל עיי' הלעיסה, ומשום אין מבטלין ליכא שאין כוונתו לבטל. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קע"א, ואכמ"ל].

תבשיל שנמצאו בו ג' תולעים

המוצא שלש תולעים בתבשיל, החוזק התבשיל כמתולע וצריך לבדוקו או לסננו. ואם יש בו ירקות יש לחוש אולי יש בהם עוד תולעים ואינן ניכרות. [השו"ע (סי' פד סעי' ט וסי' ט סעי' ד), הטי"ז (סי' ק סי"ק ו) והמנח"י (ככל מו סי"ק כט)]. וכל זה בירקות, אבל שאר פירות ואפילו כמהין ופטריות, אפשר לבדוקן אפילו אחר שנתבשלו ומותרים בבדיקה. [ש"ך (סי"ק לד)].

מאכל שנמצאו בו ג' נמלים

מאכל שנמצאו בו אפילו ג' או יותר רחשים הבאין מעלמא, זורקם ושאר המאכל מותר [שכיון שהם באים מעלמא לא מחזיקים המאכל כגנוט, כמיי"ש המ"א (סי' תטז סי"ק יב), המיי"ב (סי"ק לט) ועוד]. ויי"א שסומכים על זה דוקא במיני רחשים שאין מצוי שימצאו בבת אחת רבים מהם, אבל נמלים וכיוצא בזה שמצוי שימצאו הרבה, מחזיקים התבשיל בשלשה. [פרי"ת (סי' פד סי"ק כב)].

נתן תכלין במאכל ולאחר זמן מצאו בו תולעים

נתן תבלין במאכל ולאחר קצת זמן מצא "בתבליו" ג' תולעים (או יותר), יש אומרים שהמאכל מותר משום שתלינן שהתולעים נוצרו לאחר נתינת התבלין במאכל. ויש חולקים. ויש להחמיר. [נעיי' בט"ז (סי' פד סי"ק ז) שנקט להקל משום סיי"ט, שפא התולעים נוצרו אחי"כ ושפא נמוקו מחמת האש. והפלתי (סי' פד) כתי' דאין זה סיי"ט שהרי א"א שנוצרו עתה, והתיר משום דאוקי פירות על חזקתן. אולם הנקח"כ (שם) כתי' לאסור כיון שדרכם להתלע ואי"כ ספק הרגיל הוא ולאו שמיא ספק. וכן פסק השבט הלוי (חי"ז סי' קכז אות ב)].

נתן תכלין במאכל ולאחר זמן מצאו בו נמלים

נתן תבלין במאכל ולאחר קצת זמן מצאו בו כמה נמלים (או רחש הבא מעלמא), המאכל מותר, [נעיי' בהערה.]לא מבעיא לדעת הטי"ז והפלתי הני"ל באות הקודמות שמותר בכה"ג. אלא אף לחולקים, בני"ד שהם כבר קיימים ורק באין מעלמא, יש לתלות דעתה באו ואין זה ספק הרגיל. ולזה הסכימו הגר"שו"א אולמן והגרמ"ש קליון שליט"א. ומי"מ הכל לפי המקום שהיה האוכל שמור, והזמן שעבר בין ההשתמשות בתבלין או בסוכר לבין מציאת החרקים, וכמו כן הדבר תלוי בזמן האויר. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון קע"ח].

תולעים שניתן להסירם רק עי" הפסד חלק מהפרי

פרי או ירק אפילו ידוע שיש בו תולעים ועיי"מ להסירם צריך להפסיד חלק מבשר הפרי, כגון תות שדה ברוקולי בשעת הדחק תולעים אלו בטלין מהי"ת. [נעיי' ברמ"א (רסי' קד) שכל שאי"א להפרידו בטל. ואעי"פ שהרמ"א (סי' צח סעי' ד) נקט שכל איסור שהתערב ואינו ניכר אם אפשר להסירו עיי' החבולות חייבים לעשות כן, שאני הכא שאי"א להפריד האיסור מן היתר כלל משאי"כ שם שמפרידם זה מזה. שוי"מ ביד יהודה (סי' סט סי"ק טו וסי' קד סי"ק ד ד"ה ראותי) שכתי' לענין תולעים הנמצאים תוך סמפונות הכבד שיש להם קצת היתר, דכיון שאי"א לסלקם זולת אם נפסיד הרבה מההיתר בטילין, עיי"כ. ובדרך זה מצאתי להגר"שו"א זצ"ל (בדיקת המזון הכלכה שאלה ח ח"א עמ' 182). לענין ה"ברוקולי" שהתולעים מוכסים בתוך פרחי הירק ואי"א להסירם עיי' חרציה ושפשוף, ושאם על מנת להפרידם צריך להפסיד גם מהפרחים כגם נאלצים, אפשר שבטלין מהי"ת, אלא דנשאר בזה צי"ע. עיי"כ. וכנראה שלא ראה דברי היד יהודה. ועיין עוד בשמעתא עמיקתא גליון רי"ג].

ריסוק פירות וירקות ללא בדיקה

לרסק פרי על מנת לאוכלו ללא בדיקה

פירות וירקות ש**מודאי** יש בהם תולעים, אין היתר לטווחם ללא בדיקה אפילו דעתו לתקנם לצורך האכילה ולא לבטל האיסור. אולם במקום שיש **ספק** אם הם מתולעים מותר לטווחם (ללא בדיקה) על מנת לתקנם לאכילה (ולא כדי לבטל האיסור), ועיי"כ מותר להכין מיץ וכדו' מפירות (ואפי' שיש בהם משום מיעוט המצוי שהם מתולעים כמבואר להלך). [הגר"שו"א, הגרבי"צ אבא שאול והגר"ש ואזנר זצ"יל (שם פי"ז הגה 12). וכן דעת הגר"ני"ק זצ"יל (שם). ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון ק"ע].

אפילו פרי על מנת שלא יהיה בהזקת מתולע ולרסקו

אפילו אם הפירות ודאי מתולעים, אם יש טרחא לבודקם, מותר לשוטפם באופן ששוב אין ודאי איסור, ואז מותר לטחנם בכוונה לתקנם (כגון לשתייה), אף ללא בדיקה. [הגר"שו"א, הגרבי"צ אבא שאול (בדיקת המזון הכלכה פי"ז הגה 12) והגר"ש ואזנר זצ"ל (שם ובמבית לוי על יור"ד אות כב עמ' כח). וכן דעת הגר"ני"ק זצ"יל (שם). ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון ק"ע].

איזה ריסוק מועיל

באופן שמותר לסמוך על טחינת הפרי, יש אומרים שצריך לטחון אותו באופן שהחתיכות תהיינה יותר קטנות מהתולעים (כגון עיי"י בלנדר) [הגר"שו"א זצ"יל (שם)]. ויש אומרים שמספיק לקצץ הפירות קטן קטן (דעת הגר"ש והגרבי"צ אבא שאול זצ"יל (שם). ומסתבר לדעה זו שהיר לא בעינן שודאי התרסקה התולעת, עיי' ט"ז (סי' פד סי"ק כ) ופלתי (סי"ק יט). ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון ק"ע].

לרסק פרי מוחזק בתולעים או שמיעוט המצוי מתולע

פרי שמוחזק בתולעים דינו כודאי מתולע, ואסור לרסקו ללא בדיקה. אולם אם חייב בדיקה מחמת מיעוט המצוי, דינו כספק מתולע, ועל כן מותר לרסקו כשכוונתו לתקנו לאכילה. [נעיי' לעיל באותיות ז' וחי' שפרי מוחזק נחשב כודאי מתולע, משאי"כ במיעוט המצוי. ושוי"ר שכן פסק הגר"שו"א זצ"ל (אשרי האיט פי"ב אות מד) והוספי' דיעשה לפני"כ בדיקה קלה. אלא דעיי' בשו"ע (סעי' ט) ובשי"ך (סי"ק כט) שמשמע צ"ל שאי"ב בדיקת מחמת מיעוט המצוי תלוי לאוכלו לא עבר ובישלו, אבל לכתי' אסור לבשלו אעי"פ שאינו מכוון לבטל התולעים אלא לתקן הפירות. ויש לחלק, וצ"ע].

תולעים בבשר

תולעים הנמצאים בבשר בהמה שנוצרו בחייה

תולעים הנמצאים בבשר הבהמה אסורים, בין הנמצאים במעיה בין הנמצאים בבשרה. וכל זה כשנוצרו בחיי הבהמה. [שו"ע (סעי' פד סעי' טז)].

תולעים שנוצרו בבשר אחר מיתת הבהמה

תולעים שנוצרו בבשר אחר מיתת הבהמה מותרים, ולפי דעת הרמ"א אפילו קופצין הנה והנה על החתיכה או על הקערה מותרים כי כן רביתיהו. אבל אם פירשו לגמרי כגון על השלחן אסורים. [שי"ך (סי"ק מו) דבכה"ג אסורים משום מראית העין, ועיי' עוד ברמ"א (שם) דאם נתערבו בשאר המאכל ולא יכולין להסירן משם אין אוסרין המאכל, וטוב להחמיר במקום שאין הפסי"מ]. אולם לדעת השו"ע אם פירשו לגמרי על החתיכה או על הכלי אסורים. [נעיי' כחי"ח (אות קנז)].

תולעים בדגים

כל התולעים הנמצאים בדגים במעיהם, אסורים. והנמצאים בין עור לבשר או בתוך הבשר, מותרים. וכל זה כשנוצרו בחיי הדג, אבל בלאו הכי בכל גוונא מותרים. [שו"ע (סי' פד סעי' טז). ועינייש ברמ"א דאפי' פירשו קצת וחזרו, מותרים, כי כן רביתיהו. ועיי' לעיל בתולעים שבבשר אות ב'].

תולעת הנקראת "אניסאקיס", המצויה בדג הערינג, אעי"פ שנמצאת בבשר הדג, מיי"מ דעת גדולי דורינו שאסור לאוכלה. [הגר"שו"א זצ"ל (גלאט תשע"ב עמ' שיח) והגר"ש ואזנר זצ"יל (כן מסר בשמו הגרמ"ש קליון שליט"א)]. וכן פסק בהלוותת נתן (חי"ט סי' כג-כה). ויש שהתירוהו. [נעיי' משי"כ בזה בגליון צ"ז].

תולעים בגבינה

תולעים שנוצרו בגבינה מותרים. ודינם כתולעים שבבשר (שנוצרו אחר מיתתה) הני"ל. [שו"ע (שם סעי' טז)].

הלכות ברכות

הקדמת ברכת מין שבעה

קדימת פירות ממין שבעה הכתובים בפסוק

כל הקודם בפסוק **"ארץ** חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון **ארץ** זית שמן ודבש"

(דברים ה, ח), קודם לברכה. ו"ארץ" השני המוזכר בפסוק, הפסיק הענין, וכל הסמוך לו חשוב מהאדם לברכה ממנו ל"ארץ" הראשון. הלכך תמרים קודמים לענבים, שזה שני לארץ השני וזה ג' לארץ הראשון. נְשׂוּיַע יְסִי רִיא סַעַז דַּד. וקדימת הקודם בפסוק עדיף ממעלת חביב. [מ"ב ס"ק ב] וממעלת שלם. [שע"ח"צ אות ה].

קדימת מין שבעה לשאר פירות

מי שמונח לפניו כמה מיני פירות מצוה עליו להקדים הפרי שהוא ממין שבעת המינים. [אם המין השני חביב או אין ברכותיהן שוות, ע"י לקמן]. נְשׂוּיַע יְסִי רִיא). וע"י במ"ב (ס"ק כח) שלהקדים הוי מצוה. אולם דעת הכה"ח (ס"י רו אות לט) שהוא דין לכתחילה ולחיוב מצוה. והטעם להקדמת מין ז' ביאר הפני"י (ברכות מא. על רש"י בא"ד וטוב) שהוא מפני דגנאי הוא למין ז' שיפטרו אותו ע"י דבר שאינו ממין ז'. וכעין זה כתב באבן העזר (ריש ס"י קסח)].

הכופם הגה ושעורה

חטה ושעורה קודמים דוקא כשעשה מהם תבשיל או פת. [נְשׂוּיַע יְסִי רִיב סַעַז ה]. ואז קודמים לשארי מינים אף אם הם חביבים אצלו יותר. [מ"ב ס"ק כו]. אבל כוסס חטה שברכתה בורא פרי אדמה, אינה קודמת לברכת בורא פרי העץ. [נְשׂוּיַע יְסִי ש]. ויש אומרים שדוקא אם פה"ע חביב יותר אצלו אז הוא קודם אף שהוא מאוחר בפסוק, אבל אם שניהם חביבים בשוה חטה קודמת. [מ"א הובא במ"ב (ס"ק כו)]. ויש אומרים שעל איהו שירצה יברך תחלה. [הגר"י (הובא במ"ב ס"ק כז ולה)]. ומכל מקום אם החטה חביבה יותר אצלו מסתברא שיברך עליה תחלה. [מ"ב ס"ק ב].

קדימת יין למינים הקודמים בפסוק

הא דתמרים קודמים להינים למתן קדימתם בפסוק, היינו דוקא שאוכל ענבים כמות שהן, אבל אם עשה מהן יין שמברכים עליו ברכת בורא פרי הגפן שהיא ברכה חשובה, היא קודמת לברך עליו תחלה. [רמ"א (שם סע ז), מ"ב ס"ק כד] וכה"ח (אות יח).

תבשיל מחמשת מיני דגן, אם קודם ליין

מעשה קדירה מחמשת מיני דגן (חטים, שעורים, כוסמין, שבלת שועל ושיפון), קודמים ליין. כי יום ברכת בורא מיני מזונות היא ברכה מבוררת כמו ברכת היין והרי היא קודמת ליין בקרא. [רמ"א (שם סע ז) ומ"ב ס"ק כד].

תבשיל משעוריהם, אם קודם לזיתים

ברכת חטים ושעורים שקודמת, היא רק מהשווה להן בסמיכה ל"ארץ" כמו חטים לזיתים ושעורים לדבש (היינו דבש תמרים), אבל שעורים (היינו מזון הנעשה מהן), לזיתים לא. [הרמ"א (שם) ומ"ב (שם)]. ויש אומרים שברכת בורא מיני מזונות, קודמת לכל. וכן עיקר. [מ"ב

ס"ק ב' כה). וע"י עוד לקמן בענין קדימת מאכלים שברכתם מיוחדת, אות ה'.

דין קדימה למין שבעה הנמצא בתוך סלט פירות

ז' המינים הנמצאים בתוך תערובת, כגון בשל פירות שהרוב הוא תפוח עץ והמיעוט ענבים, יש להקדים המין שבעה והשאר נפטל בברכתו. ואם אין ברכותיהן שוות, כגון שהרוב הוא בננה והמיעוט הוא ענבים, מברך על מין שהוא הרוב והשאר נפטר בברכתו. [נ"י במ"ב (ס"י ר"ב ס"ק א) שהכריעו שבעיקר וטפל בתערובת שכל מין ניכר לעצמו רק שאי רבה על השני, אין לברך על הטפל משום סביל. וי"ל דכ"ז הוא לענין הברכה, אבל לגבי קדימה יש לנקוט ולהחמיר שאין הדבר נחשב לתערובת, וע"כ יש להקדים המין ז'. אלא שיש"ל שהיכן שאין ברכותיהן שוות יש להקדים שלא לברך על המין ז' שהוא המיעוט אלא על המין שהוא הרוב, כי על הצד שהמיעוט (שהוא המין ז') אינו טפל אינו מקבל את הברכה של העיקר. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון מ"ה]].

קדימה לשלם

התיבות פרי ופירות שלמים

היו לפניו תתיכות פרי ופירות שלמים (או תתיכות פת ופת שלמה), אם הכל ממין אחד מברך על השלם (ואם אחד מהם חביב, עיין בסמוך). נְשׂוּיַע יְסִי קַסַח סַעַז א). ואע"פ דהתם מיירי בפת, ע"י במ"א (רסי' ריא) שמבואר שה"ה בפירות, ועיי"ש בשע"ח"צ (אות ג). וע"י במ"ב (ס"ק א) שכת' דטעם הקדמת השלם הוא משום הדור מצוה. ובשע"ח"צ (שם אות ו) כתב שאיכא בהקדמת השלם משום מצוה מן המובחר].

פרי שלם ופרי חביב הצוי

פרי אחד חצוי ופרי אחד שלם (וכן הדין בפת), אם ברכותיהם שוות ושניהם ממין שבעה, או שניהן אינן ממין שבעה, שלם עדיף. אפילו אם הפרי החצוי חביב. [נְשׂוּיַע יְרַס"י קַסַח] ומ"ב ס"י ריא ס"ק ד]. ואם אין ברכותיהם שוות הדבר ספק אם השלם עדיף או מין שבעה (שאינו שלם). [שע"ח"צ אות ה)]. ועל כן יברך על איזה שירצה. [קצות השלחן (ס"י נד בדה"ש ס"ק ד)].

מאכל הנראה שלם

אם מחבר שתי תתיכות על ידי קיסס ונראות כפרי שלם, יש להקדימם לחתיכה אחרת. [נְשׂוּיַע יְסִי קַסַח סַעַז ה]. ולפי זה הוא הדין במאכלים שאינם שלמים אלא נראים שלמים, כגון שניצל וכדומה, יש על להם דין שלם. [שהרי מבואר מהשו"ע תי"ל דשלם אינו דוקא כשהוא שלם באמת אלא לפי הנראה לעין. וע"כ מסתבר דה"ה במאכלים שאינן שלמים אלא שאחר הכנתם וכדו' בעיני בני"א נראים שלמים].

נטל פרוסת להם והביאו לו להם שלם

אלא היה לפניו רק פרוסת פת, ונטל אותה כדי לברך עליה, ובתוך כך הביאו לפניו פת שלמה, מניחה בתוך הפרוסה ומברך. ואם כבר בירך על הפרוסה, יבצע אותה. [מ"ב (שם)].

נטל תתיכות פרי ושוב הביאו לו מאותו מין שלם

נטל חתיכת פרי לברך עליה, ובתוך כך הביאו לו מאותו מין שלם, אינו צריך להניח החתיכה תוך השלמה. [ע"י שע"ח"צ (ס"י ריא אות ג)]. ועליו לעזוב הפרוסה ולברך על השלם. [נ"י בחכם צבי (שאלה מה) שלפי דבריו יוצא דעליו לעזוב את החתיכה, ואף לפי השבות יעקב (ח"ב ס"י ל וח"א ס"י לו) שחולק עליו מ"מ מודה הוא דרשאי לעשות כן. ושוי"מ שכן מבואר באלף המגן (שם ס"ק ב). וע"י בזה בגליון א'ז].

קדימה לחביב

היו חביב

פרי לפניו כמה מיני פירות, מקדים החביב עליו. וי"א שנקרא חביב המין שרגיל להיות חביב עליו, אפי' אם עתה חפץ במין השני. [תרו"י (כח. ד"ה גמ') והרא"ש (ס"י כה)]. וי"א שחביב נקרא מה שחביב עליו עתה. [רמב"ם (פ"ח הי"ג)]. והעיקר כדעה הא'. [נְשׂוּיַע יְסִי רִיא סַעַז א) ומ"ב ס"ק ג]. וע"י בפמ"ג (מ"ז רס"ק א) ובה"ח (אותיות ח וכה)]. וע"כ יברך על המין שרגיל להיות תמיד חביב עליו, ויטעם ממנו קצת ואח"כ יאכל המין שחפץ עכשיו לאכלו, ואחר גמר אכילתו יחזור לאכול המין הראשון. [מ"ב ס"ק ט]. ומ"מ אם שניהם חביבים עליו יברך על איזה שחפץ עתה. [מ"ב (ס"ק לה)].

מין שבעה או חביב מה עדיף

שני מינים שברכותיהם שוות, ואחד מהם מין שבעה, מברך על מין שבעה. ואם אין ברכותיהן שוות, י"א שאיזה מהם שרוצה יקדים. [נְשׂוּיַע יְרַס"י רִיא) בדעה ראשונה בסתם]. וי"א שחביב קודם. [נְשׂוּיַע יְסִי ש] (שם) בשם י"א]]. והעיקר כדעה השניה. [מ"ב ס"ק ט]. ואם שני המינים חביבים אצלו בשוה יש אומרים שאז מברך על מין שבעה תחלה. [מ"א הובא במ"ב (ס"ק ט)] וי"א שא"צ להקדים המין שבעה (כי אין ברכותיהן שוות). [הגר"י מובא במ"ב ס"ק כז, טו ולה)].

קדימה לגדול

קדימת פרי גדול לשאר פירות

היו לפניו פירות מאותו מין, מהם גדולים ומהם קטנים (והוא הדין לענין פת), מברך על הגדול ופוטר הקטן. ואם אחד מהם חביב חביב קודם. [מ"ב (ס"י קסח ס"ק טו)]. וכן אם אחד מהם שלם, שלם קודם. [כמבואר לעיל לענין קדימה לשלם]. [נְשׂוּיַע יְסִי קַסַח סַעַז א-ב) ושם מיירי לענין פת, ומסתבר שה"ה בפירות. ע"י במ"ב (ס"י קסח ס"ק טו)].

קדימה לבוס משקה מלאה

יש אומרים שיש מעלה של גדול בכוס משקה מלאה. [הגר"ש"א זצ"ל (תל תלפיות תשרי תשע"ג עמ' טו) והגר"ח"ק שליט"א (דולה ומשקה עמ' קז). אולם התהלי"ד (ס"י קסז אות א) מסתפק בזה. וע"י בזה בגליון ב'ז].

קדימת מאכל שברכתו מיוחדת

ברכת בורא פרי העץ ופרי אדמה לברכת שהכל

הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו שהכל, ברכת בפה"ע קודמת שהיא חשובה שאינה מוטרת אלא דבר אחי. [נְשׂוּיַע יְסִי רִיא סַעַז א]. ואפי' מין השני חביב עליו הדין כן. [מ"ב ס"ק דד]. והדין כן אפי' אם הדבר שברכתו שהכל הוא גם ממין ז'. [שע"ח"צ (אות ט)].

ברכת בורא פרי אדמה לברכת שהכל

הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי האדמה ודבר שברכתו שהכל, ברכת בפה"א קודמת. [נְשׂוּיַע יְסִי רִיא סַעַז א]. ואפילו מין השני חביב עליו. [מ"ב (שע"ח"צ אות ט)]. והדין כן אפילו אם הדבר שברכתו שהכל הוא גם ממין ז'. [שם].

ברכת בורא פרי העץ לברכת פרי אדמה

אם הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו בורא פרי האדמה, יש אומרים שאיזה מהם שירצה יקדים. [נְשׂוּיַע יְסִי ש] (שם)]. [נְשׂוּיַע יְסִי ש] (שם) ויש אומרים שברכת בורא פרי העץ קודמת. [נְשׂוּיַע יְסִי ש] (שם) וכן נהוג כשיטה האחרונה אם שניהם שווים בחביבות. [מ"ב (שם ס"ק יח)]. וע"י בכה"ח (אותיות ו וז) שמונה בני ספרד להקדים בפה"ע אפי' אם בפה"א חביב עליו]. **אכן אם פרי האדמה חביב עליו יותר, מברך על החביב. ואם הפרי העץ חביב לו בטה, אע"פ שבודרך כלל חביב עליו לפני האדמה, יברך על המין שברכתו בורא פרי העץ**. [ב"ח"ל (סד"ה' ויש אומרים)]. וכן אם פרי האדמה הוא מין שבעה, כגון קליות של חטים, ותפוח או אחד משבעת המינים, יש לו לברך תחלה על החטיטה שהיא מין שבעה וקודמת בפסוק. [מ"ב (שם ס"ק יח)].

ברכת המוציא

ברכת המוציא קודמת לברכת בורא מיני מזונות, וכל שכן לשאר ברכות. ואף על פי שהדבר השני חשוב (כגון שהלחם משעורים והמזונות מחטים) או חביב עליו. [רמ"א (שם ס"ק כט)].

ברכת מזונות על אורז

האוכל מאכל שאינו ממין שבעה יחד עם אורז שברכתו בורא מיני מזונות וכדומה, דעת השו"ע שאין צריך להקדים האורז, משום שאין קדימה לברכת בורא מיני מזונות, כיון שאין לברכה זו מעלה בני עצמה. [כן הוכיח הפמ"ג (א"א סדר הקדימה אות ב) מהשו"ע. וכ"כ הכה"ח (ס"י ריא אות כז)]. אולם דעת המ"ב שיש לאורז דין קדימה. [שם (ס"ק כה) ושע"ח" (אותיות טז וכח)].

קדימה במנה האחרונה

מנה אחרונה למנה ראשונה במקום שברכתה קודמת

דיני קדימה תקפים דוקא כשאינם סותרים סדר האכילה, ועל כן אין צריך להקדים מנה האחרונה למנה ראשונה אף כשברכתה חשובה. [ר"יב"א (ברכות פ"ג ה"ט), הלק"ט (ח"ב ס"י קנח) כה"ח (שם אות ה) ומהרש"ם (דעת התורה שם)]. וע"י בב"ח"ל (שם ד"ה וכן בפה"א ושהכל). וע"י עוד בגליון מ"ה"ח].

קדימה בין משקה למאכל

וברכות הריח

מאכל מוצק

דיני קדימה הנזכרים לעיל נאמרו אף באופן שמין אחד הוא מאכל מוצק והשני הוא משקה. [פמ"ג בס"י רי"א (מ"ז ס"ק ו) ומ"ב (שם ס"ק טז)]. דלא כהריטב"א (ברכות מא. ד"ה ולענין הלהב) והפמ"ג בפתיחה לברכות (סוף אות ח). וע"י עוד לקמן באת ג' האם מין שבעה בתורת משקה מאבד חשיבותו].

מאכל למשקה

יש אומרים שאכילה קודמת לשתיה. ויש לחוש לכתחלה במקום שאין מעלה אחרת נדחית מפני זה. [ע"י בערוה"ש (ס"י ריא אות ז)]. אולם משאר תפוסקים משמע שלא כדבריו. וכן משמע בניגת וורדים (הספדרי כלל א ס"ז וסד"ה אמנם) וע"כ אין לדחות מעלה אחרת מפני זה].

ז' המינים שעששית משקה

משקה העשוי מז' המינים (כגון שכר), יש אומרים שאין לו דין קדימה. [מ"א (ס"י קפב ס"ק ב) משום שברכתו שהכל. והפמ"ג (שם) כתב טעם אחר כי לא נשתבחה אר"י בכך]. **ויש חולקים**. [ב"ח (שם), ט"ז ס"ק א] וגר"י (סוף אות ג). וע"י בראש יוסף (ברכות מא. ד"ה אמנם) ובפמ"ג (ס"י ריא מ"ז ס"ק ב וא"א ס"ק ג) הובא בשע"ח"צ (שם אות ט) שדבש תמרים אע"פ שהוא שהכל מ"מ מעלת מין ז' יש לו הוא "ידבש" הכתוב בתורה, ומי"מ מאכל שהוא פרי אדמה יש להקדימו לפניו].

פרי מז' המינים מרוסק

ריסק פרי ממין ז' אפילו אין תוארו וממשו ניכר נראה שיש לו דין קדימה. [אע"פ שפסק הרמ"א (ס"י רב סע ז) שפרי מרוסק שאין תוארו וממשו ניכר מברך עליו שהכל, מ"מ י"ל דיש לו דין קדימה דלא גרע ממשקה שמבואר לעיל אות ג שיש להקדימו. ואף המ"א שם י"ל יודעה בזה, שהרי מש"כ הרמ"א הני"ל שברכתו שהכל היינו לחומרא, אבל מעיקר הדין ברכתו בכרכת הפרי, וא"כ לא שייך טעמו של המ"א שכת' לענין משקה (ע"י באת ד')]. ולדעת הפמ"ג שם יש להסתפק בזה].

ברכה על אכילה לפני ברכת הריח

ברכת אכילה ושתיה אפילו ברכת שהכל, קודמת לברכת הריח. [מ"ב (ס"י ריא סס"ק לה)].

אופנים שאינו צריך להקדים

אינו רוצה לאכול משניהם

מה שאי' קודם לחבירו, היינו שרוצה לאכול משניהם, אבל אם אינו רוצה לאכול משניהם, אינו מברך רק על זה שרוצה לאכול אף על פי שגם השני מונח לפניו. [רמ"א (ס"י ריא סע"ה)].

אחד מהמינים אינו לפניו

אם רוצה לאכול משני מינים, אלא שעדיין א' מהם אינו לפניו, רשאי לברך על המין שלפניו, ואינו צריך להמתין כדי להקדים את המין שאינו לפניו. [מ"ב (ס"ק לא) ושע"ח"צ (שם)]. ועל כן במקום שיש ספק בהלכה איזה פרי צריך להקדים, ניתן להשאיר א' מהם בחדר השני וכדו', ויברך על האחרים.

ביסה אחד מהמינים

יש אומרים שאם אחד מהמינים מכוסה אין צריך להקדימו. [אבן העזר (רס"י קסח)]. ועל כן במקום שיש ספק בהלכה איזה מהם צריך להקדים יכסה אחד מהם ויברך על השני.

בירך על המין שאינו חשוב

בירך על המין שאינו חשוב האם פטר המין החשוב

הקדים המין שאינו חשוב לפני החשוב, ובירך עליו, ותברכות שוות, אם היתה דעתו לפטור החשוב בברכתו נפטר החשוב, אבל אם לא כוון במפורש לפוטרו לא נפטר. [ר"שב"א (ברכות מא. ד"ה ומסתברא) הובא בב"י (ס"י רו וס"י ריא) וכן פסקו הרמ"א (סס"י ריא), הגר"י (ס"י רו אות י) והרב פעלים (ח"ב ס"י לב)]. וי"א שכלל אופן פטר המין השני. [ב"ח"ח (ס"י רו אות לט)] כתי שכן דעת השו"ע שהשמים דינו של השב"א. וע"י בכרמ"י שדה (ברכות מב)]. ולבני אשכנז העיקר כדעה הראשונה. [מ"ב (שם)].

אזרח שבידך על מוין שאינו חשוב האם פטר החשוב
אזרח האוכל על שלחן בעל הבית, שמברך, דינו כמכור לפטור במפורש כל מאכל שיבוא לו, ועל כן אף אם בירך על דבר שאינו חשוב והביאו לו מין חשוב יותר אינו צריך לחזור ולברך לפי כל הדעות. [גינת ורדים (ח"א כלל א סי' ז) הביאו הרע"א (סי' ריא על המ"א סי' קא)].

עיקר וטפל

מאכל שהוא העיקר ועמו טפלה

כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופותר הטפלה. כלומר האוכל מאכל כדי להטעים מאכל שני (כגון שאוכל קרקר עם קצת גבינה), או שאוכלו כדי להכשיר אכילת העיקר (כגון שאוכל פת להפגי חריפות המאכל), עליו לברך על המאכל העיקרי והשני נפטר בברכתו. [ע"י שו"ע (סי' ריב סעי' א) ונושא כליו].

סלת פירות שמין אחד הוא רוב

האוכל מיני אוכלים בתערובת שכל אחד מהם ניכר לעצמו (כגון סלת פירות), אלא שנחטכו לחתיכות קטנות העולות בכף אחת. יש אומרים שהרוב נחשב לעיקר ומברך עליו ופותר את הטפל. [ודר החיים (אות יח) כי בסתם מה שהוא הרוב הוא העיקר. ויש אומרים שמברך על שניהם. נתיביא (כלל נא אות יא) ועוד]. ויש לנהוג כדעה הראשונה. [הכרעת המ"ב (סי' ריב ס"ק א) משום ספק ברכות להקל. וכן פסקו הגרש"ז והגר"ש זצ"ל (וזאת הברכה עמ' 94). ודעתם (שם) ששני מיני פרי העץ מצטרפים יחד להיות רוב כנגד פרי האדמה וכן להיפך. וראה שאם יש לו ספק מה הרוב מברך על שניהם, דלא שיק דסברת הדח"ח שמסתמנת דעתו על הרוב].

מחשיב לטפל דבר שדרך בני אדם להחשיבו לעיקר

מאכל שדרך אנשים להחשיבו לעיקר, אף על פי שהאוכלו מחשיבו לטפל, אותו מאכל נחשב כעיקר משום שבטלה דעתו אצל רוב בני אדם שבאותה מדינה שהוא מתגורר בה.

לפי בהלכות קטנות (ח"א סי' סז). וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ה.
בירך על העיקר והטפל לא היה לפניו

המברך על העיקר ובשעת הברכה הטפל לא היה לפניו, אם היתה דעתו עליו בשעת הברכה, או שדרכו בכך לאכול הטפל אחריו, נפטר הטפל מברכה. אבל אם לא היה כן, צריך לברך עליו. [מ"ב (סי' ריב ס"ק ד)].

בירך על משקה חם וראה כך הביאו לו סוכר למתקן

בירך על משקה חם וכדומה, והסוכר (הטפל אליו) לא היה לפניו ולא חשב לפטור. יש אומרים שאינו מברך עליו כיון שגמס תוך המשקה ואינו ניכר. [הגר"ק זצ"ל (חוט שני ח"ב עמ' ש)]. ויש אומרים שמספק יש לברך שהכל על דבר אחר ולפוטרו. [הגר"ש זצ"ל (שש"כ פני"ד הגה סז ותקנים ומילואים פ"ח הגה קטן). ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון ל"ט].

אכל שיעור מהעיקר ומהטפל, האם מברך על העיקר ופותר את הטפל

אכל שיעור מהעיקר ומהטפל, מברך על העיקר ופותר הטפל. [שו"ע (רס"י ריב)].
לא אכל שיעור מהעיקר, אבל אכל שיעור מהטפל
אכל שיעור מהטפל ולא אכל שיעור מהעיקר (וכגון שאכל כזית לחם הטפל למלוח). יש אומרים שמברך כברכה הראויה לטפל (ובנידון דלעיל בירך בהמ"ז). [ע"י בחו"א (או"ח סי' כז סי' ק"ט)]. ויש אומרים שמברך כברכת העיקר, כי הטפל מצטרף לעיקר (ובנידון דלעיל בירך בנ"ר). [אג"מ (ח"ד סי' מב) וכה"ח (סי' ריב אות ב)]. ועי' באור לציון (פ"י"ד אות ח)].

ברכות על מוין פירות

ברכה על מוין פירות

הסוחט פירות והוציא מהן משקים, מברך עליהם בתחילה ש"הכל" ולבסוף "בורא נפשות". חוץ מענבים וזיתים, שעל היין הוא מברך בורא פרי הגפן ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ועל השמן בתחילה הוא מברך בורא פרי העץ. [שו"ע (סי' רב סעי' ח)].

ברכה על מוין פירות שרוב אכילתן הוא על ידי חשיטה

פירות שרוב אכילתן הוא על ידי חשיטה, מברך עליהן שהכל. ובדעיבד אם בירך עליהן כברכת הפרי יצא. [ע"י בשער הציון (סי' רב ס"ק ד) ובחו"א (סי' לג סי' ה ד"ה מן)]. ועל כן מי שטעה ובירך על מוציא מפירות הדר כברכת הפרי (שהיום נוטעים שטחים גדולים בעולם כדי לסחוט פירותיהם) יצא. [נבש הלוי (ח"ד סי' טז). ועי' באור לציון (פ"י"ד אות ח)].

המוציא פרי, מזה מברך

המוציא פרי מברך ברכת שהכל, ואם מוצאו בתוך פיו מברך כברכת הפרי. [כה"ח (סי' רב אות ג) ושבת הלוי (ח"א סי' יד) הנה לסימן רב]. וע"י עוד במשנה הלכות (ח"א סי' לה) ובמנחת יצחק (ח"ב סי' ק). וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון ק"ט].

שיעור ברכה אחרונה

שיעור ברכה אחרונה על אכילה

האוכל כזית בין מפת בין משאר אוכלים, מברך ברכה אחרונה (על הפת מברך בהמ"ז, ואם אכל מו' מינים מברך מעין ג' ועל שאר המינים מברך בנ"ר). אבל בפחות מזה אינו מברך. [שו"ע (רס"י רז)]. ושיעור כזית לגרי"ח נאה הוא 27 גרם והוא קצת יותר מהפח של קופסת גפרורים רגילה, [ע"י וזאת הברכה עמ' 8]. ולפי החו"א הוא 33.3 גרם].

שיעור ברכה אחרונה על שתיה

השתיה מרביעית בין מיין בין משאר משקים, מברך לאחריו הברכה הראויה להם, ובפחות מזה אינו מברך כלל. ויש שמסתקים בברכה האחרונה של יין אם מברך אותה על כזית שהוא שליש רביעית, לכן טוב ליהרהר שלא לשתות פחות מרביעית. [שו"ע (רס"י רז). וע"י במ"ב (שם ס"ק יב) שכתב שבדעיבד אם שתה כזית ואין לו רביעית טוב ליהרהר שלא ישתה עד רוב רביעית וכ"ש שלא ישתה כשיעור ביצה שהוא שני חלקי רביעית ד"י"א דעל שעורים אלו יש לברך ברכה אחרונה. ועי"יש (סי' קצ ס"ק יד ובשה"ע שם)].

שיעור ברכה אחרונה למאכל שהוא כבירית

נכון ליהרהר שלא לאכול בריה פחות מכזית שלא ליכנס בספק ברכות (שמה לא צריך שיעור כזית באופן זה), ואם אכל אינו מברך. [שו"ע (סי' רע סעי' א). ובכלל בריה: רגירי של ענב או של רימון, רגעין חומס שלם, רגעין חמונית (גרעינים שחורים) וכדו'. ודעת האור לציון (פ"י"ד אות כח) דפלה של קלמנטנה בכלל בריה. ובשבת הלוי (ח"א סי' לד ס"ק א) כתב שצימוקים אם נתיבשו כי"כ מנפכים עד שלא נשאר מבשר הענב כלום רק עור הצימוקים ואינו יוצא שום ליחה, בזה יש להסתפק אם הוא בכלל בריה, ומאן דמקיל בזה אין מוניחין אותו, ועי"יש דשומעם בכלל בריה].

נטל הגרעיין

לא מקרי בריה אלא אם אכלו כמות שהוא, אבל אם לקח הגרעין ממנו לא מקרי בריה, אף כשהגרעין אינו ראוי לאכילה. [נמ"א (שם) ומ"ב (שם) ס"ק ז)].

נטל הקליפה

אם הוציא קליפת המאכל, אם היא ראויה לאכילה שוב לא חשיב בריה, אבל אם היא אינה ראויה לאכילה עדיין בכלל בריה היא. [נמ"א (סי' ד), המ"ב (סי' ט) והאג"מ (ח"א סי' עח). וע"י בערה"ש (אות ד)].

חתך פרי לפני אכילתו האם נחשב בריה

אם חתך פרי לפני אכילתו אפילו אחר שהובא לפניו לא הוי בריה. [מ"ב (שם) שעה"צ אות כא]].
ועל כן הנוגס מבריה מעט מעט לכולי עלמא אינו חייב ברכה אחרונה כל זמן שאינו מכןס כל הבריה בפיו בבית אכות. [הגר"ש זצ"ל (וזאת הברכה עמ' 54), הבן איש חי (פי' ממות אות ה) האור לציון (ח"ב פ"י"ד אות כח)].

אינה שלימה מהמת שחפר קצת מברשה

אם נפל מהפרי קצת על ידי בישול, כמו שרגילות הוא להתפרפר, גם כן נתבטל על ידי זה ממנו שם בריה. [מ"ב (סי' ח)]. ועל כן ענבים שתולשים מהאשכול ונשאר קצת מהפרי באשכול (וכן גרעיני תירס וכדומה) אינם בכלל בריה.

אכל בריה, האם רשאי לכתחילה לאכול עוד אחר

אכל בריה אחת, אף על פי שכבר נכנס לספק אם לברך ברכה אחרונה, מכל מקום עדיין נכון שיהרהר שלא לאכול עוד בריה פחות מכזית (אפילו היא מאותו המין). [הגר"ק זצ"ל (חוט שני ח"ב ענינים שונים עמ' שא). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ק"ל].

צירוף מאכלים לשיעור ברכה אחרונה

אכל חצי זית מהמשת מיני דגן וחצי זית ממין החייב בורא נפשות

אכל חצי זית מו' המינין, וחצי זית אחר, מברך אחריהן בורא נפשות רבות. והוא הדין כשאכל חצי זית פת וחצי זית מדבר שמברכים עליו בנ"ר, מברך בנ"ר. [מ"ב (סי' רי ס"ק א). וע"י באור לציון (ח"ב פמ"ו סי' מז) לדעתו אם אכל יותר מ-18 גרם מו' מינים, אין המינים מצטרפים יחד לבנ"ר, ואינו מברך כלל ברכה אחרונה, שמה נתייב מעין ג' על שיעור זה שהוא כזית לדעת הרמב"ם, ועי"יש. אולם דעת הגר"ש זצ"ל (וזאת הברכה עמ' 45 בהגה) שאין לחוש לדעת הרמב"ם ובכ"ה ע"לון לברך בנ"ר].

אכל חצי זית מפת או מהמשת מיני דגן וחצי זית ממין שבעה

אכל חצי זית פת או חצי זית מחמשת מיני דגן המחייב על המחיה, וחצי זית ממין שבעה אחר, יש אומרים שמברך בנ"ר. [כן מוכח מהחצה"ש (רס"י רז). וכ"כ הקשו"ע (כלל נא אות ד), אלא דעי"יש בקשו"ע דס"ל שאם אכל ח"ו"ז פת ח"ו"ז ממין המחייב על המחיה מברך לבסוף מעין ג']. ויש אומרים שמברך מעין שלש. [ע"י בגר"ז (סדר ברכת הנהנין פ"ב אות ז) ודח"ח (סי' ר"ח אות מט)]. והעיקר כדעה האחרונה, (ואם אכל חצי זית מפת וחצי זית מדבר החייב מעין ג' יאמר על המחיה ועל העץ). [הגר"ש זצ"ל (וזאת הברכה עמ' 45 - מריה ניסן ושי"ב עמ' דז)]. ובאמת בגר"ז לא מביאר שפאלח ח"ו"ז פת וח"ו"ז מו' המינים, מה יזכיר בברכת מעין ג'. ומ"מ הכריע הגר"ש זצ"ל ה"ג"ל כ"כ"ל. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון ק"ל].

צירוף אוכל למשקה

האוכל והשותה, דהיינו שאכל פחות מכזית ושתה פחות מרביעית, אין מצטרף אפילו לענין בנ"ר. [מ"ב (סי' רי ס"ק א)].

לא אכל שיעור מהעיקר, אבל אכל שיעור מהטפל

ע"י בזה לעיל בדיני עיקר וטפל.

הגבלת חלות הברכה על חלק מהפירות

הגבלת ברכה שתחול רק על חלק מהפירות שלפניו

יש אומרים שלא מועיל להגביל ברכה שתחול רק על חלק מהפירות שלפניו. [תבא"ש (סי' יט סי' ק"ו ז)]. אבל אם אינם לפניו מהנין. אולם דעת רוב הפוסקים שמועיל. [פרי"ח (וי"ד סי' יט סי' ק"ח) ועוד. וכן הוא בבאור הלכה בסי' ח' (על סעי' ד ד"ה וי"א). וכן מוכח מדבריו שם בסי' ע"ה (על סעי' ו ד"ה ו"ב) ומהשער הציון (סי' רטו אות יח)]. ומכל מקום אפשר שלא מהני להגביל ברכה שתחול רק על חלק מהפרי. [ע"י היטב בבאור הלכה (סי' נב ד"ה מ"מ יאמר). וע"י עוד בגליון מ"ב]. ובלא אופן אין להגביל שתחול הברכה על חלק מהפירות משום גרם ברכה שאינה צריכה. ונאף אם עושה כן לצורך מאה ברכות לדעת המ"ב (סי' רמט ס"ק ד) אסור. ולדעת הערוה"ש (סי' רצ אות א) שרי. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון צ"ט].

בירך על פרי האם פותר פרי שלפניו שברכתו מוספקת

המנוכר על דבר שברכתו ודאית, ולפניו דבר שברכתו תלויה במחלוקת, וכגון המברך על פרי האדמה ולפניו אורז (שהוא ספק בפח"א). יש אומרים שיכול לברך על פרי שאינו מוספק שמסתמא אינו מכוון לפטור את הספק. [רב פעלים (או"ח ח"ב סי' כז) ע"פ הפנ"ג (פתיחה אות י, ברכה אחרונה סדר המעלות). וכה"ח (סי' רב אות קל)]. ויש אומרים שבאופן זה יברך על הוודא ויכוון לא לפטור את הספק, ואם לא כוון אינו חוזר ומברך על הפרי המוספק. [נמ"ג (סי' ריא מ"ז ס"ק ב), שדי"ח (אסיפת הדינים סי' א אות ד) ואור לציון (פ"י"ד אות כב)]. וע"י בגליון מ"ג].

שומע כעונה

שמע ברכה מחברו ודעתו לצאת יד"ח האם יכול לחזור בו

מי שמע ברכה מחברו על מנת לצאת ידי חובה, רשאי להתחרט ולברך בעצמו. ומ"מ לכתחלה לא יעשה כן משום ברכה שאינה צריכה. [ע"י בשיח הלכה (סי' מז) על ס"ק לא) בשם הגר"ש זצ"ל. ועי"יש דמי שמע הבדלה יכול לחזור בו דוקא "תכ"ד"י. ועיין עוד בהלכ"ש (תפילה פ"ז אות יג) ובש"ש (פי"ס הגי' לד). וע"י בשמעתא עמיקתא גליון ד'].]

לכוין כפרטות לכל דבר שהשומע רוצה לצאת יד"ח

המוציא את חברו ידי חובת ברכה, אינו צריך לכוון כפרטות לכל דבר שהשומע רוצה לצאת ידי חובה. אלא השומע יכוון בעצמו. [פרי תוואר (וי"ד סי' יט ס"ק ז)]. ודין זה קיים בכל הברכות, פרט לברכת שהחיינו שצריך לכוון המוציא לכל דבר שחברו רוצה לצאת כמבואר במ"ב (סי' תרצב ס"ק א). וע"י בשמעתא עמיקתא גליון ר].

שמע חצי ברכה מחברו והשלימה בעצמו

השומע חצי ברכה מחברו והשלימה בעצמו, יש אומרים שלא יצא יד"ח. [ע"י בחו"א (או"ח סי' כט ס"ק ו) שנשאר בצ"ע בזה. וברב פעלים (ח"א סי' י) מחמיר בדרך]. אולם דעת רוב הפוסקים שיצא. אלא שלכתחלה אין לעשות כן. [נמ"ב (סי' קצד ס"ק כז), הגר"ש זצ"ל (מנח"ש י"ב כ"ד ד'ה דאיתנן), האור לציון (ח"ב פ"ב אות ד), ההר צבי (סי' ט) ועוד]. ועל כן המסתפק אם בירך איזה ברכה יכול לשמוע תחילת הברכה מאחר המברך, והשומע יחתום הברכה שצריך לה. וכן הדין לענין המסתפק אם בירך מעין שלש, שיכול לשמוע מאחר את הברכה והוא יזכיר ההזכרה שצריך לה. [ע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קס"ב].

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ס שמעתא עמיקתא שליט"א לקול הלשון - טל': 6761 * יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "גדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' / 3. גליון שמעתא עמיקתא

הגליון נתרם בעילום שם להצלת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© **שמעתא עמיקתא** - להפצת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: Amikta571@gmail.com